

SUMMARY

Dehtiarivna Tetiana, Skvarcha Olha. Role of authentic videotexts in the process of communicative competence formation in foreign students.

The article covers the usage of authentic videotexts at the initial stage of teaching Russian as foreign language. The authenticity problem has recently been in focus of the methodology of foreign languages teaching. Authentic videotexts are of the most interest. Texts of this type when based on a complex of tasks help study phonetical, lexical and grammatical material, and they also introduce the students to the authentic language samples and ethnic and cultural peculiarities of the country which language they study.

Authentic video materials (cartoons in particular) possess big information value and dynamics and trigger interest and motivation for the foreign language studying. Video clips provide high information capacity of the material, visual content of the lesson, promote cognitive activities of the students, increase intensity and quality of studying, as well as give possibilities for the development of language, speech and sociocultural competence.

Effectiveness of video material usage during the lessons of foreign languages depends not only on defining its place in the educational system but also on the rationality of the video lesson structure and coordination between the educational potential of the video film and the educational tasks.

Cartoons have a number of advantages: they are authentic, informatively rich and contain high concentration of language means. This type of video helps present the language material in the real context, repeat and increase the vocabulary, enhance the communicative skills.

Usage of the authentic video materials increases the students' activity, makes the language study process emotional and interesting, develops speech skills and helps foreign students create the communicative competence.

The cartoon not only helps to introduce the new linguistic units and widen the students' lexicon, but also increases motivation for studying a foreign language.

The results of the research can be used both by teachers and students during foreign language classes. The perspectives of further research can be seen in the deeper analysis of the video material usage when teaching Russian and Ukrainian as foreign languages.

Key words: *authentic, videotext, cartoon, communication, linguistic competence, speech habits, listening comprehension, communicative behaviour, culturological material.*

УДК 378.14

Анна Добровольська

Івано-Франківський національний
медичний університет

ORCID ID 0000-0003-0841-8076

DOI 10.24139/2312-5993/2017.05/251-270

ПОСІБНИК ЯК ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ Й РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ І ПРОВІЗОРІВ

У статті схарактеризовано інтерактивні технології (технологія навчального діалогу, технології проблемно-діалогічного навчання, навчальна дискусія), які використовуються у процесі формування інформаційно-технологічної компетентності (ІТ-компетентності) майбутніх лікарів і провізорів під час навчання дисциплінам природничо-наукової підготовки (ДПНП).

З'ясовано роль посібників, створених для навчання ДПНП, під час реалізації інтерактивних технологій у процесі формування ІТ-компетентності майбутніх фахівців.

Отримано висновок, що використання посібників, розроблених з метою навчання ДПНП, під час формування ІТ-компетентності майбутніх лікарів та провізорів за допомогою інтерактивних технологій навчання забезпечує керування їх пізнавальною діяльністю і спрямоване на вироблення нового типу мислення суб'єктів освітнього процесу, основу якого складають знання, уміння й навички, а також сама сформована ІТ-компетентність.

***Ключові слова:** діалог, дискусія, інтерактивне навчання, ІТ-компетентність, посібник, проблемно-діалогічне навчання, технологія.*

Постановка проблеми. Навчаючи в сучасних умовах майбутніх лікарів і провізорів згідно з галузевими стандартами вищої освіти, у профільних ВНЗ акцентують увагу на формуванні особистостей, які здатні застосовувати всі набуті впродовж вищої освіти знання, уміння й навички для вирішення максимально широкого діапазону завдань не тільки в майбутній професійній діяльності, але й у різних сферах спілкування та соціальних відносин.

Гуманізація і комунікативна спрямованість процесу вищої медичної й фармацевтичної освіти в межах реалізації положень Болонської декларації і Закону України «Про вищу освіту» обумовлюють використання інтерактивних методів і технологій під час навчання дисциплінам природничо-наукової підготовки (ДПНП) у профільних ВНЗ, що забезпечує розвиток у майбутніх фахівців здатності думати, самостійність і незалежність мислення, а також постійну цікавість до того, що відбувається в сучасному соціумі. Це сприяє формуванню майбутніх лікарів і провізорів – універсальних особистостей, які:

- легко орієнтуються в потоках інформації, що швидко змінюється;
- володіють сучасними інформаційними технологіями;
- ухвалюють рішення й відповідають за них;
- адаптуються до будь-яких умов у сучасному соціумі;
- спостерігають, узагальнюють, роблять висновки, тобто формують

цілісну картину світу.

Аналіз актуальних досліджень. Ідея діалогу в цілому історично відображена в працях М. Бубера, Х. Гадамера, А. Камю, Ж.-П. Сартра, Сократа, М. Хайдеггера та інших [17].

Гуманістичну спрямованість діалогової стратегії вивчали В. Дістерверг, Я. Коменський, І. Песталоцці, Платон, Ж.-Ж. Руссо, К. Ушинський та інші [17].

Сучасні аспекти інтерактивного навчання за багатьма напрямками досліджували українські та зарубіжні вчені О. Горбенко, О. Горбич, А. Гостєв, І. Дичківська, Е. Карімулаєва, Р. Кутбіддінова, Н. Матяш, Т. Павлова, Г. Писарева, П. Фенрих, Н. Хохлова, О. Шадрін, В. Штроо, П. Шевчук [25; 8; 12; 14; 15; 17; 20; 21; 23] та інші.

Проблемами освіти майбутніх лікарів і провізорів займалися Ю. Вороненко, Л. Кайдалова, Н. Кравець, Л. Муц, О. Хвисюк, О. Швидкий [1; 11; 13; 16; 19; 22] та інші, але комплексні дослідження інтерактивного

навчання ДПНП «Європейський стандарт комп'ютерної грамотності» («ЕСКГ») «Медична інформатика» («МІ»), «Інформаційні технології у фармації» («ІТФ»), «Комп'ютерне моделювання у фармації» («КМФ») у профільних ВНЗ не проводилися.

Метою статті є дослідження питання використання розроблених посібників під час інтерактивного навчання ДПНП «ЕСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ» у процесі формування інформаційно-технологічної компетентності (ІТ-компетентності) майбутніх лікарів і провізорів.

У дослідженні були використані такі загальнотеоретичні й конкретно-педагогічні теоретичні методи як аналіз, синтез, порівняння і зіставлення, конкретизація, систематизація, узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Способом передавання інформації під час реалізації традиційно організованого процесу навчання майбутніх лікарів і провізорів ДПНП «ЕСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ» у профільних ВНЗ є [9]:

- *одностороння форма комунікації*, яка припускає трансляцію інформації викладачем із подальшим її відтворенням особами, які навчаються;
- *багатостороння форма комунікації*, яка передбачає паритетність сторін, що беруть участь у комунікації, а також активність кожного з суб'єктів освітнього процесу, а не тільки викладача, при відсутності репресивних заходів керування і контролю з його боку.

За односторонності процесу навчання ДПНП «ЕСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ»:

- основним джерелом інформації і знань є досвід викладача;
- той, кого навчають, займає лише позицію того, хто сприймає.

На практиці ми пересвідчились у тому, що одностороння форма комунікації під час навчання майбутніх лікарів і провізорів зазначеним ДПНП присутня не тільки на лекційних і практичних заняттях, а також у процесі консультацій.

Було з'ясовано, що одностороння форма комунікації за традиційного навчання майбутніх лікарів і провізорів ДПНП «ЕСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ» є неприйнятною:

- унаслідок пасивності суб'єктів освітнього процесу;
- через існування великої кількості інших форм отримання інформації, окрім розповіді викладача.

Досліджуючи, ми зважали на те, що багатостороння форма комунікації припускає відмову від монополії на істину, а також зростання кількості інтенсивних комунікативних контактів між суб'єктами освітнього процесу різних рівнів. Тому, на нашу думку, багатостороння форма комунікації є необхідною умовою для конструювання *індивідуальних* за сутністю й *сумісних* за формою власних знань, умінь і навичок особами, які вивчають ДПНП «ЕСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ», і в яких формується ІТ-компетентність за реалізації такого процесу.

Для нас було очевидним, що з метою формування ІТ-компетентності майбутніх фахівців доцільно використовувати інтерактивне навчання ДПНП «ЕСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ». Досліджуючи, ми мали на увазі, що *інтерактивне навчання* завжди передбачає взаємодію, бесіду або діалог з ким-небудь або чим-небудь [10].

Беззаперечним фактом є те, що у процесі формування ІТ-компетентності під час навчання зазначеним ДПНП мала місце групова взаємодія між його учасниками. На нашу думку, її структуру за умови спілкування викладача й осіб, які навчаються, а також осіб, які навчаються, між собою можна вважати навчальною моделлю діяльності професійного співтовариства, що визначає зміст майбутньої професійної діяльності лікарів і провізорів.

На практиці ми переконались у тому, що серед особистісно зорієнтованих інтерактивних технологій, які можуть використовуватись у процесі навчання ДПНП «ЕСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ» у профільних ВНЗ, однієї з провідних є *технологія навчального діалогу*, основне призначення якого полягає в тому, що під час діалогічного спілкування на занятті ті, які навчаються, шукають різні способи для вираження й відстоювання власних думок, освоєння та відстоювання нових цінностей.

Для нас було суттєвим, що в наукових дослідженнях діалог розглядається як [12]:

- *метод побудови нової культури особистості* – М. Бахтін, С. Курганов, Р. Литовський;
- *процес особливої специфічної діяльності*, під час якого присутні розуміння, осмислення, емоційна дія один на одного суб'єктів процесу спілкування – З. Васильєва, В. Ільїна;
- *особливе комунікативне середовище* – Р. Батіщев, М. Бахтін;
- *мовне спілкування*, основу якого складає мовна діяльність – Р. Андреева, Л. Виготський;
- *суперечка, обмін аргументами, дискусія* – В. Курбанов, Л. Туманова.

Під час дослідження для нас була прийнятною думка, що *діалог* – це організаційний принцип комунікативної співпраці, що охоплює всі сфери життєдіяльності, а спілкування і взаємодія суб'єктів діалогу відбувається на основі їх рівності:

- незалежно від соціального статусу;
- у визнанні активної комунікативної ролі.

Було з'ясовано, що під час навчання ДПНП «ЕСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ» за умови формування ІТ-компетентності майбутніх лікарів і провізорів викладачі повинні забезпечувати процес діалогічної взаємодії на рівні:

- *формального діалогу* – процес спілкування учасників діалогу;
- *змістовного діалогу* – процес представлення матеріалу, який вивчається, у формі діалогу;

- *особистісно-змістовного діалогу* – процес установлення ціннісно-орієнтаційної єдності між учасниками процесу навчання.

Спостерігаючи за суб'єктами освітнього процесу різних рівнів під час дослідження, ми дійшли висновку, що *навчальний діалог* – це не тільки форма, але і спосіб відносин, під час якого викладачі й особи, які навчаються, слухають і чують один одного, мають місце їх роздуми, а також відтворюється інформація й відбувається обговорення проблеми. Досліджуючи, ми переконались у тому, що в навчальному діалозі, який супроводжує процес формування *IT-компетентності* майбутніх фахівців під час навчання зазначеним *ДПНП*, проявляються їх взаємоповага, взаємодоповнення, взаємозбагачення, співпереживання, співтворчість.

У сучасних умовах функціонування профільних *ВНЗ* організація реалізації технології навчального діалогу передбачає наявність модернізованого інформаційно-освітнього середовища, що забезпечує добре продуману діяльність як викладачів, так і осіб, які навчаються, при чітко визначеному змісті діалогу. Тому з метою навчання майбутніх лікарів і провізорів *ДПНП* «*ЄСКГ*», «*МІ*», «*ІТФ*», «*КМФ*» в Івано-Франківському національному медичному університеті (ІФНМУ) використовуються розроблені посібники «Європейський стандарт комп'ютерної грамотності. Практикум», «Європейський стандарт комп'ютерної грамотності. Тестові завдання», «Медична інформатика. Практикум», «Медична інформатика. Тестові завдання», «Інформаційні технології у фармації. Практикум», «Інформаційні технології у фармації. Тестові завдання», «Комп'ютерне моделювання у фармації. Практикум», «Комп'ютерне моделювання у фармації. Тестові завдання», «Комп'ютерне моделювання у фармації. Завдання і методичні рекомендації до курсової роботи», що є авторськими розробками і складовими відповідних навчально-методичних комплексів.

Використання зазначених посібників під час навчання *ДПНП* «*ЄСКГ*», «*МІ*», «*ІТФ*», «*КМФ*» у межах дослідження дозволило в процесі формування *IT-компетентності* майбутніх фахівців з успіхом застосовувати такі види діалогу (табл. 1) [4; 21]:

Таблиця 1

Види діалогу, які мали місце у процесі формування *IT-компетентності* майбутніх лікарів і провізорів під час навчання *ДПНП* «*ЄСКГ*», «*МІ*», «*ІТФ*», «*КМФ*»

Вид діалогу	Характеристики
<i>тематичний</i>	<ul style="list-style-type: none"> • відбувався у формі запитань і відповідей з метою набуття майбутніми лікарями і провізорами знань, умінь і навичок у процесі формування <i>IT-компетентності</i>; • здійснювався як у ситуації різної активності партнерів (обидві сторони запитують і відповідають), так і в ситуації з переважно односторонньою активністю (наприклад, опитування, експертне оцінювання), що мали місце в процесі навчання зазначеним <i>ДПНП</i> майбутніх фахівців і формування їх <i>IT-компетентності</i>

<i>евристичний</i>	<ul style="list-style-type: none"> • проводився в умовах зіткнення суперечливих думок (суперечка, дискусія, полеміка) або навчального конфлікту, наявних у процесі формування ІТ-компетентності майбутніх лікарів і провізорів
<i>риторичний</i>	<ul style="list-style-type: none"> • був ланцюгом взаємопов'язаних розмов, спрямованих на передачу інформації навчального і професійного характеру з метою формування ІТ-компетентності; • забезпечував для суб'єктів освітнього процесу різних рівнів вираення власного ставлення до процесу навчання зазначеним ДПНП з огляду на формування в його межах ІТ-компетентності майбутніх лікарів і провізорів; • надавав можливість у процесі формування ІТ-компетентності здійснювати експресивно-емоційні дії не тільки особам, які навчаються, але й особам, які навчають, як під час аудиторного навчання зазначеним ДПНП, так і в позааурочний час (наприклад, конференції)
<i>карнавальний</i>	<ul style="list-style-type: none"> • відбувався під час вільного, невимушеного спілкування між майбутніми фахівцями й викладачами за усунення умовних перешкод і соціальної дистанції між ними (наприклад, суперечливих образів), а також завдяки їх звертанням до особистісно-значущих сенсів і глибин власної свідомості з метою засвоєння змісту матеріалу в межах навчання зазначеним ДПНП, а також формування ІТ-компетентності майбутніх лікарів і провізорів

Досліджуючи, ми переконались у тому, що використання розроблених посібників у процесі формування ІТ-компетентності майбутніх лікарів і провізорів під час навчання ДПНП «ЕСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ» дозволило здійснювати навчальний діалог на таких рівнях [3]:

- *I-й рівень: особистісний* – спілкування з самим собою, тобто діалог із власним «Я»;

- *II-й рівень: міжособистісний* – процес взаємодії якісно різних ціннісно-інтелектуальних позицій, тобто діалог між «Я та інший»;

- *III-й рівень: мультидіалог* – множинний одночасний діалог, який виникає під час обговорення проблем у групах, що складаються з невеликої кількості осіб.

На практиці для нас було очевидним, що використання розроблених і запроваджених посібників під час навчання зазначеним ДПНП забезпечує в процесі навчального діалогу, спрямованого на формування ІТ-компетентності майбутніх фахівців, присутність у них висловів типу «я хочу сказати», «моя думка», «мені хочеться доповнити», «моя точка зору» тощо. Це, на нашу думку, активно сприяло становленню особистості кожного майбутнього лікаря чи провізора, а також їх фаховому самоствердженню.

Було з'ясовано, що навчальний діалог, присутній у процесі формування ІТ-компетентності майбутніх фахівців під час навчання ДПНП «ЕСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ», сприяє розвитку їх особистісних якостей, бо залучення розроблених посібників до такого процесу надало можливість реалізувати певні типи діалогу (табл. 2) [3]:

Таблиця 2

Типи діалогу, які були присутні в процесі формування ІТ-компетентності майбутніх лікарів і провізорів під час навчання ДПНП «ЕСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ»

Тип діалогу	Характеристика
<i>мотиваційний</i>	<ul style="list-style-type: none"> • супроводжувався цікавістю як майбутніх фахівців, так і викладачів до теми діалогу, а також до діалогічної форми спілкування з огляду на специфіку процесу навчання зазначеним ДПНП і формування в його межах ІТ-компетентності майбутніх лікарів і провізорів
<i>критичний</i>	<ul style="list-style-type: none"> • передбачав критичне осмислення суб'єктами освітнього процесу змісту навчального діалогу, що відбувався з метою і під час формування ІТ-компетентності
<i>конфліктний</i>	<ul style="list-style-type: none"> • відрізнявся суперечливим відношенням майбутніх фахівців до предмету проблем, які мали місце в процесі формування їх ІТ-компетентності і вирішувалися під час навчального діалогу
<i>самопрезентуючий</i>	<ul style="list-style-type: none"> • передбачав демонстрування суб'єктами освітнього процесу вигідного для них іміджу з огляду на знання, уміння й навички, що вже були набуті у процесі формування ІТ-компетентності за умови навчання зазначеним ДПНП
<i>автономний</i>	<ul style="list-style-type: none"> • забезпечував демонстрування особами, які вивчали зазначені ДПНП, захисної реакції на труднощі, що виникають у процесі формування ІТ-компетентності
<i>рефлексивний</i>	<ul style="list-style-type: none"> • передбачав демонстрування майбутніми фахівцями здатності до самоаналізу й самокорекції у процесі формування ІТ-компетентності та навчання зазначеним ДПНП
<i>діалог, що самореалізується</i>	<ul style="list-style-type: none"> • супроводжувався ствердженням і саморозкриттям особистостей суб'єктів освітнього процесу, зважаючи на особливості процесу формування ІТ-компетентності під час навчання зазначеним ДПНП
<i>творчий за змістом</i>	<ul style="list-style-type: none"> • передбачав пошук майбутніми фахівцями цінностей творчого характеру у процесі формування ІТ-компетентності під час навчання зазначеним ДПНП
<i>духовний</i>	<ul style="list-style-type: none"> • мав за мету духовне збагачення майбутніх лікарів і провізорів за умови глибокого проникнення у зміст процесу формування ІТ-компетентності під час навчання зазначеним ДПНП

Досліджуючи, ми дійшли висновку, що навчальний діалог, присутній у процесі формування ІТ-компетентності майбутніх лікарів і провізорів під час навчання ДПНП «ЕСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ» з використанням розроблених і запроваджених посібників, виконує певні функції (табл. 3) [17]:

Таблиця 3

Функції, які виконував діалог у процесі формування ІТ-компетентності майбутніх лікарів і провізорів під час навчання ДПНП «ЄСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ»

Функція	Характеристика
<i>когнітивна</i>	• діалог виступав як джерело знань, умінь і навичок у процесі формування ІТ-компетентності за умови навчання зазначеним ДПНП
<i>комунікативна</i>	• діалог був засобом взаємодії між суб'єктами освітнього процесу під час формування ІТ-компетентності, що дозволяло їм виражати власне ставлення до інформації в межах навчання зазначеним ДПНП
<i>ціннісна</i>	• діалог у процесі формування ІТ-компетентності був спрямований на пошук майбутніми фахівцями сенсів майбутньої професійної діяльності, а також на визначення системи професійно-спрямованих цінностей та обмін ними
<i>розкриваюча</i>	• діалог забезпечував самореалізацію майбутніх лікарів і провізорів у процесі набуття знань, умінь і навичок під час формування ІТ-компетентності і навчання зазначеним ДПНП, а також розкриття їх творчого потенціалу за таких умов
<i>креативна</i>	• діалог був спрямований на творче сприйняття суб'єктами освітнього процесу матеріалу, що вивчався в межах зазначених ДПНП, і забезпечував креативне вирішення завдань під час формування ІТ-компетентності
<i>рефлексивна</i>	• діалог був для майбутніх фахівців засобом самоаналізу й самокорекції у процесі формування ІТ-компетентності за умови навчання зазначеним ДПНП

Під час дослідження було з'ясовано, що, формуючи ІТ-компетентність майбутніх фахівців у процесі навчання ДПНП «ЄСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ» з використанням розроблених посібників, доцільно використовувати такі навчальні діалоги [3]:

- *інформаційний* – під час сприйняття у формі навчального діалогу того матеріалу, що представлений у розроблених посібниках, кожний майбутній лікар чи провізор одержує нову для себе інформацію, на підставі чого відбувається його оволодіння новими знаннями, уміннями й навичками за умови формування ІТ-компетентності;

- *інтерпретаційний* – під час навчального діалогу в межах будь-якого структурного елемента будь-якого заняття (лекційного чи, здебільшого, практичного заняття, самостійної роботи) між суб'єктами освітнього процесу різних рівнів відбувається обмін думками завдяки оцінюванню та інтерпретації того матеріалу, що представлений головно в розроблених посібниках, а також в інших інформаційних джерелах (підручники, посібники, довідники, інформаційні ресурси мережі Internet тощо).

Досліджуючи, ми дійшли висновку, що *інтерпретаційний діалог* у процесі навчання майбутніх лікарів і провізорів ДПНП «ЄСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ» із залученням розроблених і запроваджених у ІФНМУ посібників

здебільшого призначений для осмислення наукової інформації та оперування нею з використанням спеціальних термінів. При цьому в суб'єктів освітнього процесу формуються необхідні для участі в діалозі вміння:

- скласти зачин діалогу (підвести до проблеми);
- заявити проблему в репліці і затребувати інформацію від співбесідника;
- слухати співбесідника й показати це в своїх репліках;
- використовувати мовні засоби виразу ввічливості і пошани до думки співрозмовника;
- бути інформативним у діалозі;
- устанавлювати і підтримувати комунікативний контакт, використовуючи не тільки вербальні, але й невербальні засоби.

На практиці ми пересвідчились у тому, що одним із методів реалізації технології навчального діалогу в процесі формування ІТ-компетентності майбутніх лікарів і провізорів під час навчання ДПНП «ЕСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ» з використанням зазначених посібників є *спонукання до пошукового читання тексту*, що забезпечує активізацію діяльності суб'єктів освітнього процесу за рахунок можливості фронтально відповідати за виникаючі під час діалогу запитання. Окрім того, здійснюючи дослідження, ми переконались у тому, що *запит інформації*, який спрямовує її пошук і сам діалог, дозволяє акцентувати увагу майбутніх фахівців на потрібній проблемі та націлювати їх на осмислення деталей, які виникають під час навчального діалогу.

У процесі дослідження стало очевидним, що використання розроблених посібників під час навчання ДПНП «ЕСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ» може забезпечити в межах процесу формування ІТ-компетентності майбутніх лікарів і провізорів реалізацію ще однієї технології інтерактивного навчання, а саме *технології проблемно-діалогічного навчання*.

Досліджуючи, ми зважали на те, що зміст технології проблемно-діалогічного навчання (*технологія проблемного діалогу*) полягає в організації процесу навчання, що передбачає реалізацію діалогу, а також припускає створення під керівництвом викладачів проблемних ситуацій та активну самостійну діяльність осіб, які навчаються, з їх вирішення. Для нас також було суттєвим, що метою технології проблемно-діалогічного навчання є творче й інтелектуально-пізнавальне засвоєння суб'єктами освітнього процесу нового матеріалу, у результаті чого формуються їх вміння переносити одержані знання на нові, нестандартні ситуації.

Особливості проблемного діалогу полягають у тому, що, наприклад, на занятті з вивчення нового матеріалу повинні бути присутніми [18]:

- *постановка навчальної проблеми* – етап формулювання теми заняття або питання для дослідження;

- *пошук вирішення навчальної проблеми* – етап формування нового знання.

Було встановлено, що технологію проблемно-діалогічного навчання з успіхом можна використовувати не тільки під час навчання ДПНП «ЄСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ», але й у роботі студентського наукового гуртка, студентського наукового товариства, проектної діяльності майбутніх фахівців тощо.

Варто зазначити, що, реалізуючи у процесі дослідження технологію проблемно-діалогічного навчання з метою формування ІТ-компетентності майбутніх лікарів і провізорів під час навчання зазначеним ДПНП з використанням розроблених в ІФНМУ посібників, ми використовували [18; 20]:

- *спонукальний діалог* – складається з окремих стимулюючих реплік, які спонукають суб'єктів освітнього процесу до творчої діяльності і спрямовані на розвиток їх творчих здібностей;

- *діалог, який підводить* – складається з системно пов'язаних запитань і завдань, які дозволяють активно розвивати і задіювати в процес пізнання логічне мислення осіб, які навчаються.

На практиці ми пересвідчилися у тому, що за умови реалізації проблемно-діалогічної технології у процесі формування ІТ-компетентності майбутніх фахівців під час навчання ДПНП «ЄСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ» із залученням розроблених посібників можливо здійснювати [18; 20]:

- групову роботу – *спонукальний діалог*;
- фронтальну роботу – *діалог, який підводить*.

Досліджуючи, ми з'ясували, що обов'язковою умовою застосування проблемно-діалогічної технології під час навчання майбутніх лікарів і провізорів зазначеним ДПНП є привнесення нового, незвичайного й цікавого у процес пізнання. Також ми пересвідчилися у тому, що, застосовуючи цю технологію в процесі формування ІТ-компетентності, необхідно враховувати рівні емоційного і мотиваційного налаштування осіб, які навчаються, під час:

- *вивчення й вирішення проблем на вимогу викладачів* – особи, які вивчають зазначені ДПНП, вирішують проблеми у процесі формування ІТ-компетентності під постійним контролем викладачів, бо саме в цьому вони бачать необхідність;

- *вивчення й вирішення проблем, які викликали здивування, необхідність подолати суперечність* – проблеми, що виникають під час вирішення професійно-спрямованих завдань у процесі формування ІТ-компетентності, викликають небайдуже ставлення до них з боку осіб, які навчаються, а також необхідність самостійно вирішувати виникаючі протиріччя;

- *вивчення й вирішення цікавих проблем* – проблеми, що виникають у процесі формування ІТ-компетентності, захоплюють осіб, які вивчають

зазначені ДПНП, і викликають прагнення до їх вирішення навіть за умови напруження вольових зусиль;

- вивчення й вирішення проблем, які викликають цікавість і допитливість до предмету – проблеми, що виникають в осіб, у яких формується ІТ-компетентність під час навчання зазначеним ДПНП, викликають цікавість і допитливість до предмету вивчення так, що стають для них особистими [18].

Зауважимо, що основне завдання вищої медичної та фармацевтичної освіти полягає не тільки в тому, щоб передати особам, які навчаються, глибокі знання, але і в тому, щоб навчити їх творчо мислити й самостійно вирішувати практичні професійно-спрямовані завдання. Тому формувати ІТ-компетентність майбутніх лікарів і провізорів під час навчання ДПНП «ЄСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ» потрібно так, щоб вони прагнули самостійним шляхом набувати знання, уміння й навички під час підготовки до лекційних і практичних занять, контрольних, розрахунково-графічних і курсових робіт, самостійної роботи, а також у процесі їх відвідування, вирішення й виконання.

Було з'ясовано, що, реалізуючи проблемно-діалогічну технологію у процесі формування ІТ-компетентності майбутніх фахівців під час навчання зазначеним ДПНП з використанням розроблених і запроваджених у ІФНМУ посібників, необхідно прагнути, щоб:

- блоки завдань були об'єднані однією ідеєю або проблемою й надавали можливість вивчити проблему всебічно;
- кожне завдання відповідало за окремий аспект досліджуваної проблеми.

На практиці ми дійшли висновку, що провідними формами проблемно-діалогічного навчання майбутніх лікарів і провізорів ДПНП «ЄСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ» є *проблемно-діалогічні лекції* і практичні заняття з елементами *семінару-дискусії*.

Під час дослідження ми переконались у тому, що проблемно-діалогічна лекція призначена для організації активної розумової діяльності й самостійної роботи осіб, які вивчають зазначені ДПНП, і в яких формується за таких умов ІТ-компетентність. На проблемно-діалогічних лекціях, які читалися в ІФНМУ в межах навчання майбутніх лікарів і провізорів ДПНП «ЄСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ»:

- основними положеннями теми були пізнавальні проблеми, завдання, що висувалися викладачем перед слухачами;
- викладач не повідомляв слухачам всі подробиці матеріалу, що вивчався, що пробуджувало в них цікавість до самостійної роботи над проблемою, яка з успіхом здійснювалася ними за допомогою розроблених посібників.

Ми дійшли висновку, що активізація пізнавальної діяльності осіб, які під час проблемно-діалогічної лекції вивчають ДПНП «ЄСКГ», «МІ», «ІТФ»,

«КМФ», і в яких формується ІТ-компетентність за такого навчання, відбувається за рахунок:

- залучення їх до міркувань викладача, який полемізує з самим собою;
- знайомства з різноманітними протилежними поглядами.

Досліджуючи, ми дотримувались думки, що практичне заняття з елементами семінару-дискусії – це процес діалогічного спілкування, під час якого відбувається формування практичного досвіду сумісної участі його учасників в обговоренні та вирішенні теоретичних і практичних проблем [17].

На практиці ми переконались у тому, що фрагментарний семінар-дискусія, як проблемно-діалогічна технологія навчання майбутніх лікарів і провізорів ДПНП «ЄСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ» із залученням розроблених і запроваджених в ІФНМУ посібників, може містити елементи:

- *«мозкового штурму»*, під час якого з метою формування ІТ-компетентності суб'єктів освітнього процесу висувають велику кількість ідей, щоби не піддаються критиці, серед яких виокремлюють головні, що надалі обговорюються й розвиваються, доводяться або спростовуються;
- *ділової гри*, під час якої відбувається віддзеркалення реальних позицій майбутніх фахівців, які беруть участь у наукових або інших дискусіях із метою формування ІТ-компетентності;
- *тренінгу*, під час якого суб'єкти освітнього процесу активно залучаються до процесу формування ІТ-компетентності за рахунок отримання нової інформації, а також унаслідок набуття вмінь і навичок безпечної поведінки за наявності тиску на них під час навчання зазначеним ДПНП.

У процесі дослідження очевидним також було й те, що обов'язковим елементом процесу інтерактивного навчання майбутніх лікарів і провізорів ДПНП «ЄСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ» і формування в його межах їх ІТ-компетентності є *навчальні дискусії*, підготовка до яких відбувалася з використанням розроблених посібників.

Досліджуючи, ми зважали на те, що *навчальна дискусія* передбачає [17]:

- усебічне обговорення суперечливого питання на публічних зібраннях (наприклад, лекція або практичне заняття, конференція тощо), у приватній бесіді, під час спору;
- колективне обговорення будь-якого питання, проблеми або зіставлення інформації, ідей, думок, пропозицій.

Для нас також було важливим і те, що у процесі навчальної дискусії особи, у яких формується ІТ-компетентність, зіставляючи різні думки з одного питання:

- доповнюють один одного – дискусія має характер діалогу;
- протистоять один іншому – дискусія має характер суперечки.

На практиці ми дійшли висновку, що метою проведення дискусії під навчання ДПНП «ЄСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ» майбутніх лікарів і провізорів може бути не тільки формування ІТ-компетентності, але й діагностика

рівнів її сформованості [6; 7], тренінг, стимулювання творчості суб'єктів освітнього процесу тощо.

Досліджуючи, ми переконались у тому, що під час навчання зазначеним ДПНП з використанням розроблених і запроваджених в ІФНМУ посібників за умови формування ІТ-компетентності майбутніх фахівців доцільними є *групові дискусії*, а саме:

- *структуровані*, у яких задається тема для обговорення;
- *неструктуровані*, у яких теми вибирають самі суб'єкти освітнього процесу.

Окрім того, ми пересвідчилися, що таким груповим дискусіям властива спрямованість:

- *тематична* – обговорення у процесі дискусії проблеми, значущої для всієї групи з огляду на наявність можливості сформувати ІТ-компетентність у кожного з її учасників;

- *біографічна* – орієнтування в процесі дискусії на минулий досвід як навчання зазначеним ДПНП, так і формування в його межах ІТ-компетентності;

- *інтерактивна* – у процесі дискусії використовується матеріал, в основі якого лежить структура і зміст взаємин між особами, у яких формується ІТ-компетентність.

За результатами дослідження стало очевидним, що використання розроблених посібників під час реалізації інтерактивних технологій навчання зазначеним ДПНП є визначальним для здійснення процесу формування ІТ-компетентності майбутніх фахівців, зважаючи на те, що його ефективність залежить від [17]:

- готовності суб'єктів освітнього процесу до вирішення запропонованих завдань, тобто від їх інформованості та обізнаності, потужним джерелом яких є розроблені й запроваджені посібники;

- семантичної однорідності інформації, якого оперують під час вирішення завдань у процесі формування ІТ-компетентності, тобто учасники інтерактивного навчання повинні однаково розуміти всі дефініції термінів, понять тощо, які використовуються, за рахунок залучення розроблених посібників для вивчення зазначених ДПНП;

- коректної поведінки учасників інтерактивного навчання, що залежить як від їх особистісних якостей, так і від рівня їх інформованості та обізнаності;

- уміння викладачів управляти процесом інтерактивного навчання.

На практиці було з'ясовано, що використання розроблених посібників під час реалізації інтерактивних технологій навчання ДПНП «ЕСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ» у процесі формування ІТ-компетентності майбутніх лікарів і провізорів сприяє виробленню їх професійних комунікативних умінь, а саме:

- *уміння слухати* – сприйняття інформації й емоційного стану співрозмовника, прояв толерантності і такту, надання співрозмовникові свободи виразу думок і відчуттів, аналіз почутого;

- *уміння говорити* – ведення бесіди доступною для співрозмовника мовою, незловживання специфічною термінологією, лаконічність і ясність викладу інформації, оперування чіткими інструкціями й положеннями;

- *уміння бачити* – фіксування в поведінці співрозмовника розпізнавальних вербальних і невербальних знаків, які сприяють конкретнішому пізнанню його особистості;

- *уміння відчувати* – інтуїція, увага, здатність до співпереживання, проникнення у внутрішній психологічний світ співрозмовника;

- *уміння управляти своїм психічним станом у процесі комунікації* – самовладання, утримання від невиправданих жестів і міміки.

На нашу думку, набуття і вдосконалення професійних комунікативних умінь майбутніми лікарями і провізорами у процесі навчання ДПНП «ЕСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ» є достатньо вагомим для майбутньої професійної діяльності, бо успішне фахове використання ними сформованої ІТ-компетентності під час вирішення професійно-спрямованих завдань є неможливим без таких умінь. Окрім того, професійні комунікативні вміння мають величезне значення для практичної і психологічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу не тільки під час навчання зазначеним ДПНП, але й для їх життєдіяльності в цілому.

За результатами дослідження ми дійшли висновку, що використання розроблених посібників під час навчання ДПНП «ЕСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ» є значущим у процесі формування ІТ-компетентності майбутніх лікарів і провізорів з використанням інтерактивних технологій, оскільки вони:

- сприяють активізації пізнавальної діяльності осіб, які навчаються;
- розвивають мислення в майбутніх фахівців;
- створюють сприятливі умови для індивідуального розвитку особистості кожного майбутнього лікаря чи провізора;

- дозволяють суб'єктам освітнього процесу слухати інших, відстоюючи власні думки і погляди;

- процесу пізнання додають творчий характер.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що головна дидактична цінність розроблених і запроваджених в ІФНМУ посібників під час навчання ДПНП «ЕСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ» майбутніх лікарів і провізорів з використанням інтерактивних технологій полягає в тому, що з їх допомогою керують пізнавальною діяльністю майбутніх сучасних фахівців, активних і сміливих в ухваленні рішень, які прагнуть до самоосвіти й творчості за рахунок нового типу мислення, основу якого складають знання, уміння та навички, а також сформована ІТ-компетентність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вороненко Ю. В. Безперервний професійний розвиток лікарів і провізорів – нові принципи побудови системи / Ю. В. Вороненко, О. П. Мінцер // Медична освіта. – 2011. – № 2. – С. 41–44. DOI: 10.11603/me.v0i2.862.
2. Горбенко О. Проблемно-діалогічне спілкування в процесі інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики [Електронний ресурс] / О. Горбенко // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер.: Педагогічні науки. – 2012. – Вип. 112. – С. 136–142. – Режим доступу :
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2012_112_19.
3. Горбич О. И. Современные педагогические технологии обучения русскому языку в школе. Лекция 6 [Электронный ресурс] / О. И. Горбич // Курсы повышения квалификации. – М. : Издательский дом «Первое сентября», 2009. – № 22. – Режим доступа :
http://rus.1september.ru/view_article.php?id=200902201.
4. Гостев А. Г. Инновационная образовательно-профессиональная среда как фактор внедрения современных технологий обучения / А. Г. Гостев, Е. В. Киприянова. – Екатеринбург : Урал. центр. академия образования, 2008. – 290 с.
5. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник [Електронний ресурс] / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с. – Режим доступу :
<http://eltutor.at.ua/Podskazki/Dychkivska.pdf>.
6. Добровольська А. М. Концептуальна модель формування ІТ-компетентності майбутніх лікарів і провізорів у процесі навчання дисциплінам природничо-наукової підготовки [Електронний ресурс] / А. М. Добровольська // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Сер. : Педагогіка. – 2016. – Вип. 3 (110). – С. 18–28. – Режим доступу :
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpruppp_2016_3_5.
7. Добровольська А. Формування і розвиток ІТ-компетентності майбутніх лікарів і провізорів за умови інтеграції дисциплін природничо-наукової підготовки / А. Добровольська // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – 2016. – Вип. 1. – С. 87–100.
8. Інтерактивні методи навчання : навч. посібник [Електронний ресурс] / за заг. ред. П. Шевчука і П. Фенриха. – Щецин : Вид-во WSAP, 2005. – 170 с. – Режим доступу :
http://www.frdl.szczecin.pl/manager_pliki/51/2005_Interaktywne%20metody%20na_wczannia_ukr.pdf.
9. Интерактивные методы обучения в образовательных учреждениях высшего профессионального образования. Информационно-аналитический обзор [Электронный ресурс] // Воронежский государственный технический университет. – Режим доступа :
www.vorstu.ru/files/materials/5496/IFO_VPO.doc.
10. Интерактивные формы проведения учебных занятий. Памятка разработчикам стандартов учебных дисциплин [Электронный ресурс] // Бийский технологический институт. – Режим доступа :
<http://www.bti.secna.ru/teacher/umk/forms.shtm>.
11. Кайдалова Л. Г. Професійна підготовка майбутніх фахівців фармацевтичного профілю у вищих навчальних закладах : монографія [Електронний ресурс] / Л. Г. Кайдалова. – Х. : НФаУ, 2010. – 364 с. – Режим доступу :
<http://dSPACE.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/8112/1/Kaidalova.pdf>.

12. Каримулаева Э. М. Возможности применения диалогового обучения в профессиональном взаимодействии преподавателя и студентов [Электронный ресурс] / Э. М. Каримулаева. Современная наука : Актуальные проблемы теории и практики. Сер. «Гуманитарные науки». – 2011. – № 4. – Режим доступа :

<http://www.vipstd.ru/nauteh/index.php/ru/--gn04-11/290-a>.

13. Кравець Н. О. Досвід викладання інформаційних технологій в галузі на кафедрі медичної інформатики з фізикою [Електронний ресурс] / Н. О. Кравець // Медична освіта. – 2012. – № 3. – С. 35–37. DOI: 10.11603/me.v0i3.1311.

14. Кутбиддинова Р. А. Методы активного социально-психологического обучения : учебно-методическое пособие / Р. А. Кутбиддинова. – Южно-Сахалинск : изво СахГУ, 2014. – 136 с. – Режим доступа :

http://xn--80ag4bki.xn--p1ai/wp-content/uploads/page/record_19749/2016_05/%D0%9A%D1%83%D1%82%D0%B1%D0%B8%D0%B4%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%A0-%D0%90.-%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D1%8B-%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D1%81%D0%BE%D1%86.-%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB.-%D0%BE%D0%B1%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F.pdf.

15. Матяш Н. В. Методы активного социально-психологического обучения: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений [Электронный ресурс] / Н. В. Матяш, Т. А. Павлова. – М. : Издательский центр «Академия», 2010. – 96 с. – Режим доступа :

<https://fominanv.files.wordpress.com/2013/09/d0bcd0b0d182d18fd188-d0bfd0b0d0b2d0bbd0bed0b2d0b0-d0bcd0b5d182d0bed0b4d18b-d0b0d0bad182d0b8d0b2d0bdd0bed0b3d0be-d181-d0bf-d0bed0b1d183.pdf>

16. Муц Л. Б. Застосування педагогічних програмних засобів освіти у навчальному процесі вищої школи [Електронний ресурс] / Л. Б. Муц // Медична освіта. – 2013. – № 1. – С. 42-46. doi: 10.11603/me.v0i1.2120.

17. Писарева Г. А. Диалоговые технологи обучения студентов [Электронный ресурс] / Г. А. Писарева // Первое сентября. Открытый урок. – Режим доступа :

<http://festival.1september.ru/articles/511013/>.

18. Соловьева Т. В. Проблемно-диалогическое обучение на уроках математики [Электронный ресурс] / Т. В. Соловьева // Социальная сеть работников образования. – Режим доступа :

<http://nsportal.ru/shkola/algebra/library/2013/04/05/problemno-dialogovoe-obuchenie-na-urokakh-matematik>.

19. Хвисюк О. М. Інноваційні освітні технології в реалізації програм безперервного професійного розвитку лікарів [Електронний ресурс] / О. М. Хвисюк, В. Г. Марченко, В. В. Жеребкін та ін. // Медична освіта. – 2014. – № 4. – С. 124–127. DOI: 10.11603/me.v0i4.3701.

20. Хохлова Н. А. Проблемно-диалогическое обучение на уроках математики [Электронный ресурс] / Н. А. Хохлова // ИНФОУРОК. Библиотека материалов. – Режим доступа :

<https://infourok.ru/problemnodialogicheskoe-obuchenie-na-urokah-matematiki-998921.html>.

21. Шадрин А. А. Диалоговые образовательные технологии как средство интерактивного обучения общению студентов физкультурного колледжа [Электронный ресурс] / А. А. Шадрин // Сибирский педагогический журнал. – 2010. – № 10. – С. 216–224. – Режим доступа :

<https://cyberleninka.ru/article/v/dialogovye-obrazovatelnye-tehnologii-kak-sredstvo-interaktivnogo-obucheniya-obscheniyu-studentov-fizkulturnogo-kolledzha>.

22. Швидкий О. В. Використання інформаційних технологій у навчальному процесі та створення електронного підручника [Електронний ресурс] / О. В. Швидкий, О. А. Хадикіна, В. С. Малиновська // Медична освіта. – 2012. – № 4. – С. 144–147. DOI: 10.11603/me.v0i4.1370.

23. Штроо В. А. Методы активного социально-психологического обучения: Учебно-методическое пособие для студентов 4 курса д/о и 5 курса в/о факультета философии и психологии (отделения психологии) [Электронный ресурс] / В. А. Штроо. – Воронеж, 2003. – 55 с. – Режим доступа :

[https://www.hse.ru/data/2009/11/15/1226845837/ASPOMethods\(Stroh\).pdf](https://www.hse.ru/data/2009/11/15/1226845837/ASPOMethods(Stroh).pdf).

REFERENCES

1. Voronenko, Yu. V., Mintser, O. P. (2011). Bezperervnyi profesiyni rozvytok likariv i provizoriv – novi pryntsy py pobudovy systemy [New principles of construction of continuous professional development system of doctors and pharmacutists]. *Medychna osvita*, 2, 41–44. DOI: 10.11603/me.v0i2.862. [In Ukrainian].

2. Horbenko, O. (2012). Problemno-dialohichne spilkuvannia v protsesi instrumentalno-vykonavskoi pidhotovky maibutnoho vchytelia muzyky [Problem-dialogical intercourse in the process of instrumental performing preparation]. *Naukovi zapysky [Kirovohradskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka]*. Ser.: Pedahohichni nauky, 112, 136–142. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2012_112_19. [In Ukrainian].

3. Horbich, O. I. (2009). Sovremennyye pedahohicheskie tekhnologii obucheniia russkomu yazyku v shkole. Lektsiia 6 [Modern pedagogical technologies of teaching Russian at school. Lecture 6]. *Kursy povysheniia kvalifikatsii*, 22. Retrieved from: http://rus.1september.ru/view_article.php?id=200902201. [In Russian].

4. Hostev, A. G., Kipriianova, E. V. (2008). *Innovatsionnaia obrazovatelno-professionalnaia sreda kak faktor vnedreniia sovremennykh tekhnologii obucheniia [Innovative educational and professional environment as a factor in the introduction of modern technologies of training]*. Ekaterinburh: Ural tsentr. akademiia obrazovaniia. [In Russian].

5. Dychkivska, I. M. (2004). *Innovatsiini pedahohichni tekhnologii [The innovative pedagogical technologies]*. Kyiv: Akademydav. Retrieved from: <http://eltutor.at.ua/Podskazki/Dychkivska.pdf>. [In Ukrainian].

6. Dobrovolska, A. M. (2016). Kontseptualna model formuvannia IT-kompetentnosti maibutnikh likariv i provizoriv u protsesi navchannia dystsyplinam pryrodnycho-naukovoï pidhotovky [Conceptual model of formation of the IT competence of the future doctors and pharmacists in the process of teaching of disciplines within naturally scientific preparation]. *Scientific bulletin of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky*. Series: Pedagogy, 3 (110), 18–28. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpupupp_2016_3_5 [In Ukrainian].

7. Dobrovolska, A. (2016). Formuvannia i rozvytok IT-kompetentnosti maibutnikh likariv i provizoriv za umovy intehratsii dystsyplin pryrodnycho-naukovoï pidhotovky [The formation and development of the IT-competence of the future doctors and pharmacists on conditions of disciplines integration of naturally scientific preparation]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Pavla Tychynty*, 1, 87–100. [In Ukrainian].

8. Shevchuk, P., Fenrykh, P. (2005). *Interaktyvni metody navchannia [Interactive teaching methods]*. Shchetsin: Vyd-vo WSAP. Retrieved from:

http://www.frdl.szczecin.pl/manager_pliki/51/2005_Interaktywni%20metody%20nawczanni_a_ukr.pdf. [In Ukrainian].

9. *Interaktivnyie metody obucheniia v obrazovatelnykh uchrezhdeniakh vyssheho professionalnogo obrazovaniia. Informatsionno-analiticheskii obzor [Interactive methods of teaching in educational institutions of higher professional education. Information-analytical review]*. Voronezh: Voronezhskii gosudarstvennyi tekhnicheskii universitet. Retrieved from: www.vorstu.ru/files/materials/5496/IFO_VPO.doc. [In Russian].

10. *Interaktivnyie formy provedeniia uchebnykh zaniatii. Pamiatka razrabotchikam standartov uchebnykh distsiplin [Interactive forms of conducting training sessions. Memo developers of standards of academic disciplines]*. Biisk: Biiskii tekhnolohicheskii institut. Retrieved from: <http://www.bti.secna.ru/teacher/umk/forms.shtm>. [In Russian].

11. Kaidalova, L. H. (2010). *Profesiina pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv farmatsevtichnoho profilu u vyshchyykh navchalnykh zakladakh [Professional training of the future specialists of pharmaceutical profile in higher educational establishments]*. Kharkiv: NFaU. Retrieved from: <http://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/8112/1/Kaidalova.pdf>. [In Ukrainian].

12. Karimulaieva, E. M. (2011). *Vozmozhnosti primeneniia dialohovoho obucheniia v professionalnom vzaimodeistvii prepodavatel'ia i studentov [The possibilities of using interactive learning in the professional interaction of the teacher and students]*. *Sovremennaia nauka: Aktualnyie problemy teorii i praktiki. Ser. "Gumanitarnyye nauki"*, 4. Retrieved from: <http://www.vipstd.ru/nauteh/index.php/ru/--gn04-11/290-a>. [In Russian].

13. Kravets, N. O. (2012). *Dosvid vykladannia informatsiinykh tekhnolohii v haluzi na kafedri medychnoi informatyky z fizykoii [The experience of information technology study at the medical informatics and biophysics department]*. *Medychna osvita*, 3, 35–37. DOI: 10.11603/me.v0i3.1311. [In Ukrainian].

14. Kutbiddinova, R. A. (2014). *Metody aktivnogo sotsialno-psikholohicheskoho obucheniia [Methods of active socio-psychological education]*. Yuzhno-Sakhalinsk: iz-vo SakhHU. Retrieved from: http://xn--80ag4bki.xn--p1ai/wp-content/uploads/page/record_19749/2016_05/%D0%9A%D1%83%D1%82%D0%B1%D0%B8%D0%B4%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%A0-%D0%90-%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D1%8B-%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D1%81%D0%BE%D1%86-%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB-%D0%BE%D0%B1%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F.pdf. [In Russian].

15. Matiash, N. V., Pavlova, T. A. (2010). *Metody aktivnogo sotsialno-psikholohicheskoho obucheniia [Methods of active socio-psychological education]*. Moskva: Izdatelskii tsentr "Akademiia". Retrieved from: <https://fominanv.files.wordpress.com/2013/09/d0bcd0b0d182d18fd188-d0bfd0b0d0b2d0bbd0bed0b2d0b0-d0bcd0b5d182d0bed0b4d18b-d0b0d0bad182d0b8d0b2d0bdd0bed0b3d0be-d181-d0bf-d0bed0b1d183.pdf>. [In Russian].

16. Muts, L. B. (2013). *Zastosuvannia pedahohichnykh prohramnykh zasobiv osvity u navchalnomu protsesi vyshchoi shkoly [Use of pedagogical software of education in educational process of higher school]*. *Medychna osvita*, 1, 42–46. DOI: 10.11603/me.v0i1.2120. [In Ukrainian].

17. Pisareva, H. A. *Dialohovyye tekhnolohii obucheniia studentov [Interactive technologies of training students]*. *Pervoe sentiabria. Otkrytyi urok*. Retrieved from: <http://festival.1september.ru/articles/511013/>. [In Russian].

18. Solovieva, T. V. *Problemno-dialohicheskoe obucheniie na urokakh matematiki [Problem-dialogical teaching at the mathematics lessons]*. *Sotsialnaia set rabotnikov*

obrazovaniia. Retrieved from: <http://nsportal.ru/shkola/algebra/library/2013/04/05/problemno-dialogovoe-obuchenie-na-urokakh-matematiki>. [In Russian].

19. Khvysiuk, O. M., Marchenko, V. H., Zherebkin, V. V. (2014). Innovatsiini osvitni tekhnolohii v realizatsii proham bezperervnoho profesiinoho rozvytku likariv [Innovative educational technologies in implementation of programs of continuous professional development of doctors]. *Medychna osvita*, 4, 124–127. DOI: 10.11603/me.v0i4.3701. [In Ukrainian].

20. Khokhlova, N. A. Problemno-dialohicheskoe obuchenie na urokakh matematiki [Problem-dialogical teaching at mathematics lessons]. *INFOUROK. Biblioteka materialov*. Retrieved from: <https://infourok.ru/problemnodialogicheskoe-obuchenie-na-urokah-matematiki-998921.html>. [In Russian].

21. Shadrin, A. A. (2010). Dialohovyye obrazovatelnyie tekhnolohii kak sredstvo interaktivnoho obucheniia obshcheniu studentov fizkulturnoho kolledzha [Dialogue educational technologies as a means of interactive learning to communicate students of PE college]. *Sibirskii pedahohicheskii zhurnal*, 10, 216–224. Retrieved from: <https://cyberleninka.ru/article/v/dialogovye-obrazovatelnye-tehnologii-kak-sredstvo-interaktivnogo-obucheniya-obscheniyu-studentov-fizkulturnogo-kolledzha>. [In Russian].

22. Shvydkyi, O. V., Khadykina, O. A., Malynovska, V. S. (2012). Vykorystannia informatsiinykh tekhnolohii u navchalnomu protsesi ta stvorennia elektronnoho pidruchnyka [Using the information technologies in the educational process and creating an electronic text-book]. *Medychna osvita*, 4, 144–147. DOI: 10.11603/me.v0i4.1370. [In Ukrainian].

23. Shtroo, V. A. (2003). *Metody aktivnoho sotsialno-psikhologicheskoho obucheniia: uchebno-metodicheskoe posobiie dlia studentov 4 kursa d/o i 5 kursa v/o fakulteta filosofii i psikhologii (otdeleniia psikhologii)* [Methods of active socio-psychological education]. Voronezh. Retrieved from: [https://www.hse.ru/data/2009/11/15/1226845837/ASPOMethods\(Stroh\).pdf](https://www.hse.ru/data/2009/11/15/1226845837/ASPOMethods(Stroh).pdf). [In Russian].

РЕЗЮМЕ

Добровольская Анна. Пособие как средство организации и реализации интерактивного обучения будущих врачей и провизоров.

В статье охарактеризованы интерактивные технологии (технология учебного диалога, технологии проблемно-диалогического обучения, учебная дискуссия), которые используются в процессе формирования информационно-технологической компетентности (ИТ-компетентности) будущих врачей и провизоров при обучении дисциплинам естественнонаучной подготовки (ДЕП).

Выявлена роль пособий, предназначенных для обучения ДЕП, при реализации интерактивных технологий в процессе формирования ИТ-компетентности будущих специалистов.

Получено заключение, что использование пособий, разработанных с целью обучения ДЕП, при формировании ИТ-компетентности будущих врачей и провизоров с помощью интерактивных технологий обучения обеспечивает управление их познавательной деятельностью и направлено на выработку нового типа мышления субъектов образовательного процесса, основу которого составляют знания, умения и навыки, а также сама сформированная ИТ-компетентность.

Ключевые слова: диалог, дискуссия, интерактивное обучение, ИТ-компетентность, пособие, проблемно-диалогическое обучение, технология.

SUMMARY

Dobrovolska Anna. Manual as a means of organization and implementation of interactive teaching of the future doctors and pharmacists.

In the article, attention has been focused on unilateral and multilateral forms of communication that are present during teaching future doctors and pharmacists the disciplines of naturally scientific preparation.

The interactive technologies (technology of educational dialogue, problem-dialogical teaching, educational discussion), which are used in the process of formation of information technology competences (IT competence) of the future specialists during teaching the disciplines of naturally scientific preparation using the created manuals, have been determined.

The role of manuals, which are created for teaching the disciplines of naturally scientific preparation, during the implementation of interactive technologies in the process of formation of the IT competence of the future specialists has been clarified.

Attention has been focused on the fact that the thematic, heuristic, rhetorical, carnival dialogues have occurred in the process of formation of the IT competence of the future doctors and pharmacists during teaching the disciplines of naturally scientific preparation using the created manuals.

We have found out that in order to form the IT competence of the future specialists during teaching the disciplines of naturally scientific preparation motivation, critical, conflict, self-representative, autonomous, reflexive, creative in content, spiritual dialogues and dialogue that realizes itself are used.

We have concluded that training dialogue in the process of formation of the IT competence of the future doctors and pharmacists during teaching the disciplines of naturally scientific preparation using the created manuals performs cognitive, communicative, value, revealing, creative and reflexive functions.

We have found out the features of problem-dialogical technologies and their use with the aim of formation of the IT competence of the future specialists who study the disciplines of naturally scientific preparation.

Attention has been focused on the use of academic discussion during the formation of the IT competence of the future doctors and pharmacists as a mandatory element of process of interactive teaching the disciplines of naturally scientific preparation.

We have concluded that the use of manuals, which have been created to study the disciplines of naturally scientific preparation, provides control of cognitive activities of the future specialists during the formation of the IT competence and aimed to develop a new type of thinking of subjects of the educational process, which is based on the knowledge, skills and formed IT competence.

Key words: *dialogue, discussion, interactive teaching, IT competence, manual, problem-dialogical teaching, technology.*

Лунь Цюянь

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0002-9495-3341

DOI 10.24139/2312-5993/2017.05/271-281

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ВИКОНАВСЬКОЇ УВАГИ СТУДЕНТА-ВОКАЛІСТА: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті висвітлено методичні особливості формування художньо-виконавської уваги студентів у процесі вокального навчання. Подано сутнісні характеристики досліджуваного феномену. Зазначено, що увага виступає властивістю всіх пізнавальних і емоційних процесів. Визначено методичні орієнтири формування виконавської надійності, які впливають на розвиток художньо-виконавської уваги. Охарактеризовано чотири фази формування виконавської надійності у вокалістів: становлення, розвиток, удосконалення та закріплення. Доведено актуальність проблеми формування художньо-виконавської уваги студентів у процесі вокального навчання. Виявлено низку особливостей означеного процесу під час вокального навчання студентів.

Ключові слова: *увага, художньо-виконавська увага, формування, студенти-вокалісти, методичний аспект.*

Постановка проблеми. Підготовка спеціалістів, які володіють знаннево-практичним досвідом та здатні до самостійно-творчих проявів у професійній діяльності, відіграє особливу роль у реалізації завдань модернізації сучасної мистецької освіти. У художньому контексті розвиток здатності студентів до розподілу уваги набуває особливого значення.

Аналіз актуальних досліджень. Обґрунтування взаємозв'язку становлення особистості з формуванням уваги (П. Якобсон), уваги й інтересу (П. Підкасистий, С. Рубінштейн, Л. Фрідман), мотивації готовності студентів до музично-виконавської діяльності й зосередженості уваги (Л. Бочкарьова), внутрішньої установки й виконавської уваги (Л. Виготський, Д. Узнадзе) дає можливість зазначити, що увага – форма психічної діяльності особистості, яка виявляється в спрямованості й зосередженості її свідомості на певних об'єктах. Визначення змістового наповнення дефініції виконавської уваги дало можливість схарактеризувати її як цілісну регульовану систему ситуативно-пріоритетних проявів модифікаційної варіантності емоційної, вольової, логічної, творчої, ансамблевої, саморегулюючої характеристик уваги в діалектичній єдності з передувагою, операційною та післяопераційною її складовими [6].

У нашому дослідженні зосередженість виконавця розглядається як «домінанта активної зосередженості» (І. Зязюн), «концентрація уваги, що є ознакою творчого натхнення» (І. Страхов, Б. Теплов), «культура зосередженості» (Г. Коган), «глибоке входження в образну сутність твору»